

LA TARTRANA

butlletí de règim interior del
centre d'estudis
d'altafulla

RECULL DE COSES NOSTRES

altafulla, març del 1.981

nº 9

VORA EL RIU NO FACIS EL NIU (La gaianada del 1.921)

Si be al número 7 de La Tartrana ja parlàvem de la immensa crecuda de les aigües del Gaià, que ocasionà tantes destrosses, segons els documents que havíem trobat d'aquella època, i moguts per la redacció que dels fets havien escrit les xiquetes Marta Sanz i Divina Rodríguez, avui continuem amb el tema ajudats per Joaquim Vives Suñé, testimoni directe dels fets, i Joaquina Pons Centelles, el pare de la qual també els visqué amb greu perill. Tots dos descabdellen els seus records per a tothom, i especialment per aquells que no ho vàrem viure.

Hem de dir de bon principi que tothom qui hem preguntat coincideix a dir-nos que fou el segon dia de la Festa Major de Ferran, el 16; és a dir, la nit del 16 al 17 d'agost del 1.921, contradient així l'acta de la sessió de l'Ajuntament de data 20-8-1921 que diu que fou la nit del 17 al 18. Ni treiem ni posem res; són dues versions. Si algun dia en confirmem per uns altres canals una o altra, ho farem saber a través d'aquestes pàgines.

EL TEMPS (Meteorologia).- El dia 16 d'agost es formaren set mànegues en el tros de mar que va des de Tamarit fins el Fortí; les persones que les van veure preveieren molt mal temps, perquè sabien que amb una sola ja n'hi havia prou per causar fortes tempestes. Al capvespre es formaren unes grans nuvolades negres amb molts llamps i trons cap a la part que anomenem la gola del riu (mirant des de la desembocadura queda entre sant Antoni i santa Margarida). La tempesta anà apropant-se cap a la costa, caient una gran tromba d'aigua que feia que els comellars i barrancs que desaigüaven al riu s'acoblessin amb l'aigua que anava caient, sense donar temps que la primera s'hagués escorregut, formant-se d'aquesta manera una mena de muntanya d'aigua que arribà a la nostra zona juntament amb una forta pluja.

DES D'ALTAFULLA.- Aquella nit, des d'altafulla se sentí una forta remor d'aigua que no corresponia, ni de bon tros, a la tempesta que queia; els que des de casa van poder veure les hortes de Tamarit i el Vinyet contemplaren tota aquesta part coberta per una mena de lluisor que semblava un mirall, malgrat la fosca regnant i l'aigua que

queia. Quan el dia clarejà sols es va poder veure els camps pelats, convertits en un gran sorral.

EFFECTES.- Degut a la forta corrent de l'aigua i a la gran quantitat de brossa i arbres que arrossegava, els ponts s'anaven embussant, i l'aigua se'ls enduia, començant a Vila-Rodona, contribuint així, segons opinions, a augmentar el volum de l'aigua per efecte de les embassades que s'anaven produint; també n'hi havia, però, que consideraven que molt poc hi feia la petita presa d'un pont davant el gran "aixabuc" d'aigua que s'havia acumulat.

Des de Ferran a la platja quasi no quedaren avellaners; la majoria foren arrencats d'arrel, i els que no afectà la forta corrent restaren mig colgats de sorra i fang. Les particions de les finques quedaren esborrades, per la qual cosa es feu difícil tornar-les a ubicar; sols es van poder guiar per petits detalls, com podien ser alguna sínia, algun tros de caseta, vores de rec o trossos de camí. La terra augmentà, en molts llocs, el seu nivell anterior. Alguns pallers que hi havia a les hortes -pensem que la campanya del batre havia acabat feia pocs dies- es trobaren traslladats a més d'un quilòmetre de distància. El terraplé de la via estava mig desmuntat en alguns trams, i la via, que encara no era doble, fou trencada i arrossegada a les hortes, éssent travessada l'estació per l'aigua del riu. En arribar la forta corrent d'aigua al mar, arrossegà terres de cultiu, deixant profunds estanys (se n'arribaren a comptar tres), conservant-se'n encara avui un que va des de l'Hort de les Bombes fins la Roca de Gaià. Tot el sistema de recs va quedar enrunat, havent-se de fer de nou.

La platja quedà plena de llenya tallada, bigues i pins arrencats d'arrel i arrossegats des de la serra de la Brufaganya. Fins i tot vingueren brigades de llenyataires per aprofitar-la. Al fons del mar quedaren grans pedres i arbres que els pescadors varen haver d'esquivar durant molts anys per tal que no se'ls hi enredessin els aparells de pesca; un d'aquests obstacles l'anomenaven la figuera de potecari.

El molí del pas quedà inutilitzat, i la bassa i els cacaus enrunats de sorra i fang (es donava el nom de cacaus a la part més fonda del molí, on hi ha la roda d'aigua que fa rodar les moles i la sèquia de desguàs). Malgrat tot, la gaianada no ocasionà cap desgràcia personal, be que es perdé bestiar.

ANÈCDOTES.- Es conta que en l'anterior gaianada de santa Tecla, d'efectes semblants a la que ens ocupa, encara que una mica més suaus, els moliners que llavors vivien al molí del pas pujaren dalt del pont del riu per veure l'aigua que aquest baixava, i quedaren aïllats allí perquè en sobreeixir-se, l'aigua els tallà el pas per tornar a casa. Fou d'aquesta manera que pogueren salvar-se.

Aquells moliners, que eren els besavis del Roman, veí d'Altafulla, no haguessin pogut salvar-se si els hi hagués passat el mateix a la gaianada del 1921, perquè encara que el pont del molí va ser l'únic que va quedar en tot el riu, l'aigua passà pel damunt i s'endugué les fortes baranes, que eren de pedra picada.

El pare de la Joaquina Pons, de nom Joaquim, en aquell temps picava grava a la carretera, a preu fet, i dormia a la caseta dels peons caminers, coneguda com la casilla, o també pel nom de Pago.

El pago es trobava abans de passar el pont, a mà dreta, anant cap a Tarragona, i avui dia ja no existeix. L'ajudava un noi, dit Miquel, éssent el Biosca el peó caminer.

Aquella nit, al crit d'"aigua al turmell" es van despertar els que allí dormien; l'aigua, que havia obert les portes, enduent-se cadires i taula, anà pujant de nivell ràpidament, fins el punt que hagueren de prendre la decisió de sortir d'allí, que era tot planta baixa, per tal de salvar la pell.

El Joaquim s'aferrà a una reixa pujant damunt la paret del corral que estava junt a la casilla, i d'allí s'enfilà damunt de la casa; el seguí el Miquel. Darrera van pujar el jaio Biosca i el seu fill, però quan estaven damunt les parets del corral, aquest s'enrunà, perdent-se de vista tots dos homes.

En veure com havien caigut les parets del corral en Joaquim cregué que també cauria la casa; va veure una branca prima d'un arbre allà a prop i va pensar: molt serà...! s'aventurà i, com era un home prim, la branca resistí i passà a l'arbre. El Miquel no s'atrevia, però amb l'ajuda de la faixa que l'home li llençà i la branca, pogué passar també a l'arbre. Un pic van ser dalt, s'adonaren que el jaio Biosca i el seu fill havien pogut agafar-se a la reixa de la casa, que al final no s'enrunà, aguantant així tot el cop de l'aigua.

Un altre home que hi havia a la casilla es va salvar pujant dalt d'una olivera que hi havia al darrera de la casa.

La Rosa Balsells, de cal Boter, que era la jove del jaio Biosca, estava malalta; s'estava també al Pago i entre dos homes la van haver de mantenir, amb matalàs i tot, enlairada tota la nit, mentre durava l'aiguat, per tal que no s'ofegés.

Els del molí (encara queda una persona viva que visqué aquella gaianada, la Mercè Inglès) tenien planta, pis i golfa, i a mida que cada una d'aquestes plantes s'anaven inundant, passaven a la de més amunt.

Posteriorment, a una festa que es feu a l'ermita de sant Antoni -tot sembla indicar que era l'habitual festa votiva de l'11 de setembre- i en el transcurs de la Missa, el sacerdot recordà els fets ocorreguts dies abans a la casilla, i es celebrà en acció de gràcies.

Peret del tercio, que era el mosso d'un comerciant de Ferran (Joan de Pep) amb prou sacrifici pogué comprar-se un tratje nou per lluir-lo els dies de la Festa Major de Ferran (15 i 16 d'agost). Doncs be, tot just se l'havia tret i desat, quan baixà el riu i se li endugué de dins de casa. Però la història no acabà pas malament, car uns quants dies després va poder recuperar el jec, enredat a dalt d'un arbre. L'home es consolà pensant en la sort que havia tingut en no anar ell dins del tratje quan l'aigua se'l va emportar.

Joan Vives i Milà i
Joan Carnicer i Torrent.